

Budjettiehdotuksen 0,85 prosentin etuusleikkaukset – mitkä olisivat vaikutukset tuloihin ja tulonjakoon?

Tausta

Vuoden 2017 budjettiehdotuksessa suunnitellaan 0,85 prosentin leikkauksia tiettyihin sosiaalietuuksiin. Kyseessä ovat kansaneläkeindeksiin sidotut etuudet, eli mm. työmarkkinatuki, peruspäiväraha, kotihoidon tuki, kansaneläke ja takuueläke. Toimeentulotuen perusosa, vaikka onkin sidottu kansaneläkeindeksiin, jää kuitenkin leikkauksen ulkopuolelle. Lapsilisät puolestaan eivät ole indeksisidonnaisia, mutta vastaava noin 0,85 prosentin leikkaus tulisi koskemaan myös niitä. (Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2017 talousarvioksi.)

Alun perin syksyllä 2015 suunnitelmissa oli ainoastaan jäädyttää eli jättää ennalleen kansaneläkeindeksiin sidotut etuudet vuoteen 2017 mennessä (Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2016–2019). Kevään 2016 kehysriihessä suunnitelma oli kuitenkin vaihtunut 0,85 prosentin leikkaukseen, ja mukaan oli tullut myös lapsilisän leikkaus (Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2017–2020).

Seuraavassa arvioidaan, millainen vaikutus 0,85 prosentin etuusleikkauksilla on kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin ja tulonjakoon verrattuna tilanteeseen, että etuudet olisi ainoastaan jäädytetty.

Koska monet leikkauksen kohteena olevat etuudet on kohdistettu pienituloisille, luonnollisena hypoteesina on, että myös leikkaus koskettaa eniten pienituloisia.

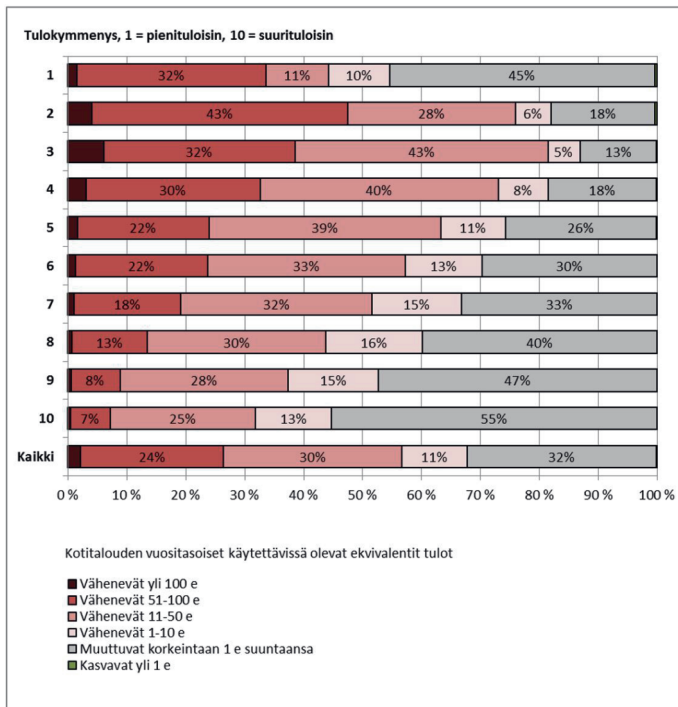
- Vuoden 2017 budjettiehdotuksessa suunnitellaan 0,85 prosentin leikkauksia moniin sosiaalietuuksiin
- Valtaosalla kotitalouksista leikkaukset vähentäisivät tuloja korkeintaan 100 euroa vuodessa
- Tulonmenetykset olisivat suurimpia pienituloisilla
- Toimeentulotuen jättäminen leikkausten ulkopuolelle suojelee kuitenkin kaikkein pienituloisimpia
- Leikkaukset nostaisivat tuloköyhyysastetta arviolta noin 0,1 prosenttiyksikköä

Vaikutuksia voidaan arvioida mikrosimuloimalla

Vaikutukset tuloihin ja tulonjakoon on laskettu käyttämällä ns. SISU-mikrosimulointimallia.

Oletustilanne, johon 0,85 prosentin leikkaustoimia verrataan, on lähtökohtaisesti vuoden 2016 lainsäädäntö. Vuoden 2016 lainsäädäntöä on kuitenkin osittain muutettu vastaamaan vuoden 2017 ennakoitua lainsäädäntöä. Oletustilanteessa ovat mukana seuraavat jo tiedetyt ja julkisuuteen kerrotut muutokset vuodelle 2017:

- Palkankorotusten jäädytys ja julkisen sektorin lomarahojen leikkaus sekä työntekijän työeläkemaksun ja työttömyysvakuutusmaksun korotus kilpailukyky sopimuksen mukaisesti (neuvottelutulos 29.2.2016)
- Sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksun ja päivärahamaksun muutokset budjettiehdotuksen mukaisesti (Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2017 talousarvioksi)

Kuvio 1. 0,85 prosentin etuusleikkauksien vaikutus kotitalouksien tuloihin tulokymmenyksittäin vuonna 2017. Laskelma on tehty vuoden 2017 hintatasossa.

Useimmilla kotitalouksilla tulonmenetys olisi korkeintaan 100 euroa vuositasolla

Kuviossa 1 tarkastellaan kotitalouksien jakautumista sen suhteen, kuinka paljon kotitalouden ekvivalentit käytettävissä olevat tulot muuttuvat 0,85 prosentin etuusleikkauksen myötä verrattuna tilanteeseen, jossa etuuksien tasot olisi ainoastaan jäädytetty nykyiselleen.

Käytettävissä olevat tulot tarkoittavat käytännössä tuloja, joista on vähennetty maksetut verot. Ekvivalentit käytettävissä olevat tulot puolestaan saadaan, kun käytettävissä olevat tulot suhteutetaan kotitalouden henkilömäärään. Suhteutus on tehty käyttämällä ns. modifioituja OECD-kulutussyksikköjä, joissa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa suhdeluvun 1, jokainen seuraava aikuinen suhdeluvun 0,5 ja kaikki lapset suhdeluvun 0,3.

- Korkea-asteen opintorahan tasojen yhtenäistäminen toisen asteen opintorahan tasojen kanssa ja opintolainan valtiontakauksen määrän korotus budjettiehdotuksen mukaisesti (Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2017 talousarvioksi).

Leikkaustilanteessa tehdään lisäksi seuraavat lisämuutokset:

- Kansaneläkeindeksiä leikataan 0,85 prosenttia. Kansaneläkeindeksiin sidottu toimeentulotuen perusosa jätetään kuitenkin leikkauksen ulkopuolelle
- Lapsilisiä alennetaan myös noin 0,85 prosentilla. Leikatut arvot on kerrottu budjettiehdotuksessa (Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2017 talousarvioksi).

On huomattava, että kansaneläkeindeksin leikkauksella on välillinen vaikutus myös eläkeläisten verotukseen, sillä verotuksen eläketulovähennykset on kytketty täyden kansaneläkkeen määrään. Tämän kytkennän kautta kansaneläkeindeksin leikkaus vaikuttaa myös sellaisilla tulotasoilla, joilla kansaneläkettä ei enää makseta työeläkkeen ohella.

Hieman yli 30 prosentilla kotitalouksista käytettävissä olevat tulot eivät käytännössä muutu lainkaan 0,85 prosentin etuusleikkausten myötä. Näille kotitalouksille ei joko makseta leikkauksen kohteena olevia etuuksia eikä eläketulovähennyksen pieneminenkään koske heitä, tai sitten leikkaukset korvaantuvat toimeentulotuella, jota indeksileikkaus ei koske.

Noin 10 prosentilla kotitalouksista tulot pienenevät korkeintaan 10 euroa vuositasolla. 30 prosentilla kotitalouksista tulot vähenevät 11–50 euroa, ja noin neljänneksellä kotitalouksista vähennys on 51–100 euroa. Yli 100 euron tulonvähennys koskee vain paria prosenttia kotitalouksista.

Joissakin harvoissa tapauksissa leikkauksesta seuraa se, että kotitalouden tulot kasvavat. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että leik-

kauksen myötä kotitalous ylittää pienimmän maksettavan tukimäärän rajan jonkin etuuden osalta.

Pienituloiset menettäisivät eniten

Kun tulokymmenyksiä tarkastellaan erikseen, nähdään, että eniten yli 100 euron tulonmenetyksiä on kolmanneksi pienituloisimmassa kymmenyksessä. 51–100 euron tulonmenetykset ovat puolestaan tavallisimpia toiseksi pienituloisimmassa tulokymmenyksessä. Kaikista pienituloisimpien eli alimman tulokymmenyksen kotitalouksien tilanteeseen vaikuttaa se, että 0,85 prosentin leikkaus ei koske toimeentulotukea.

Tulonjaon tasaisuutta mittaavan Gini-kertoimen arvo kasvaa leikkauksen johdosta hieman, 0,04 prosenttiyksikköä (ks. Taulukko 1). Se tarkoittaa, että 0,85 prosentin etuusleikkaukset lisäävät tulonjaon epätasaisuutta.

Köyhyysaste puolestaan kasvaa 0,09 prosenttiyksikköä. Vaikutus lapsiköyhyysasteeseen on tätä pienempi, mutta vanhuusköyhyysasteeseen huomattavasti suurempi.

Indikaattori	Muutos, %-yks.
Gini-kerroin	+ 0,04
Köyhyysaste ¹	+ 0,09
Lapsiköyhyysaste ¹	+ 0,04
Vanhuusköyhyysaste ¹	+ 0,27

¹Tulorajana 60 % mediaanitulosta.

Taulukko 1. 0,85 prosentin etuusleikkausten vaikutus tulonjakoon.

Osa säästöistä menoeräksi toimeentulotukeen

Kuten ennakoitiin, kansaneläkeindeksin 0,85 prosentin leikkaus ja yhtä suuret lapsilisien leikkaukset vaikuttavat eniten pienituloisiin kotitalouksiin. Esimerkiksi lapsilisien leikkauksen ja eläketulovähennyksen pienenentymisen myötä vaikutukset ulottuvat myös ylimpiin tuloluokkiin. Pienituloisilla sama absoluuttinen tulonmenetys kuitenkin leikkaa tuloja suhteellisesti enemmän kuin suurituloisilla.

Kaikista pienituloisimpien asemaa parantaa toimeentulotuen jättäminen leikkauksen ulkopuolelle. Samalla tämä toki lisää toimeentulotukimenoja, eli osa etuusleikkauksista saata- vista säästöistä siirtyy menoeräksi toimeentulotukeen.

Lähteet:

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2016–2019. Valtionvarainministeriö 28.9.2015.

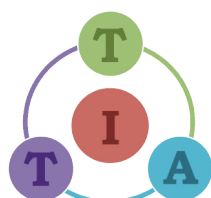
Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2017–2020. Valtionvarainministeriö 14.4.2016.

Kilpailukykysopimus. Neuvottelutulos 29.2.2016.

Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2017 talousarvioksi. Valtionvarainministeriö 12.8.2016.

SISU-mikrosimulointimalli Tilastokeskuksen verkkosivuilla: <<http://tilastokeskus.fi/tup/mikrosimulointi/index.html>>.

Lisätietoja: Elina Ahola, Kela (elina.ahola@kela.fi)

Tackling Inequalities in Time of Austerity (TITA)
Strategisen tutkimuksen konsortiohanke
Suomen Akatemia
www.utu.fi/tita

